

En biodlare i krigets Donbas

Det finns människor, heter det, som växer när olyckan drabbar dem. Om det också gäller författare, ja då är Andrej Kurkov en av dem. I och med den ryska aggressionen mot Ukraina har Kurkovs småtrevliga och storpulära författarskap fått nya dimensioner.

Men inget skäl till oro – det lätta anslaget som gjort Kurkov till Ukrainas mest översatta författare finns kvar i den senaste romanen *Grå bin*. Liksom hans speciella, intuitiva förmåga att skildra människor och deras möten.

Här lever visserligen Sergej Sergejitj, en saktmodig, pensionerad gruvinspektör, ensam i en övergiven by i Donbas. Totalt ensam i den grå zonen mellan separatisterna i norr och den ukrainska armén i söder är han ändå inte – i samma by fortlever också hans ärkefiende sedan skoltiden, Pasjka.

Där saknas allt – el, telefon, post... När Sergej lyckas på tag på några ägg i en avlägsen grannby är det först efter tvekan han bjuder på den sällsynta läckerheten. Men så har också Pasjka och han småningom börjat tala med varandra.

Ovanför dem flyger projektiler, i själva byn gömmer sig en prickskytt och avlägsna bombardemang bryter den krigstida tystnaden. Omkring härskar en obestämbar gråhet, något som Sergej ändå trivs med – han kan ju skilja på tjugo nyanser av grått. Och förresten är allt inte grått, säger han, i garaget står den gamla gröna Ladan.

Medan ett par av Andrej Kurkovs tidigare succéromaner handlar om en försvunnen pingvin är det nu en stupad ukrainsk soldat som måste undsättas. Soldaten ligger oskyddad mitt ute på ett snötäckt fält. Trots faran för prickskyttar kryper Sergej fram till honom och täcker kroppen med snö.

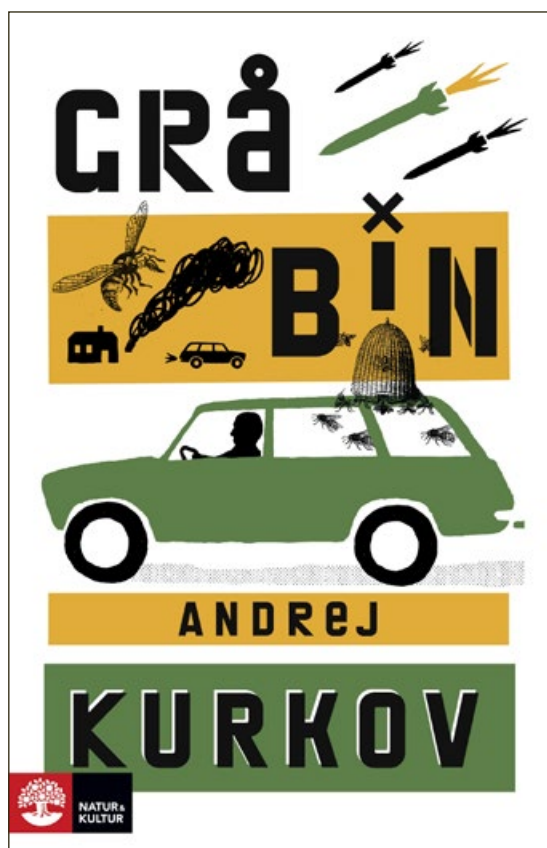
Och medan scenen förr kunde vara ett färgstarkt Kyjiv är det nu en övergiven by i den grå zonen mellan krig och fred, mellan nu och då, mellan verklighet och illusion. Med små medel visar Kurkov hur kriget gör det onormala normalt. Samtidigt är tilliten mellan de kvarvarande bräcklig, särskilt som Sergej får kontakt med en ukrainsk soldat medan Pasjka besöker separatisterna.

Den stora känslighet för detaljer som är typisk för Kurkov bidrar här till en närmast surrealistisk skärpa hos det vardagliga. Det är den märkliga tystnaden av fallande snö som dämpar ljudet av bombardemangen. Det är de röda myrorna på tyget till en klänning som Sergejs ex-fru har lämnat efter sig – små röda myror som börjar springa hit och dit...

Sergej är inte längre rädd för sitt liv. Tvärtom är det som om han förlorat alla känslor – förutom ansvarskänslan. Den gäller främst hans bin. De sex bikuporna är vinterfodrade med filt, men står i ett skjul som vilken minut som helst kan träffas av en projektil. Och var finns den lugna, blomsterrika omgivning där bina fritt kan flyga ut, nu när våren kommer?

Den frågan får Sergej att lasta bikuporna på den gröna Ladans släpvagn, lämna den grå zonen och bege sig söderut där det (år 2017) fortfarande råder fred. Kontrollen vid vägposterna är besvärlig, men vägen kantas av aprikosträd och Sergej häpnar inför det vanliga livets skönhet och stabilitet.

Genom att välja en så totalt apolitisk huvudperson som biodlaren Sergej undviker Andrej Kurkov att direkt tackla de politiska frågorna i Donbas. Inte desto mindre är de indirekt närvarande, som till exempel i vad som förblir utsagt mellan Sergej och Pasjka. När sedan Sergej fortsätter söderut till en

Sisse Kihlhorn

gammal vän, krimtataren Achtem, konfronteras han brutalt med den nya regimen på Krim.

Här är det inte fråga om minoritetspolitik utan Andrej Kurkov visar konkret hur omänskligt den tatariska befolkningen på Krim behandlas efter Rysslands annektering. När Sergej knackar på visar det sig att Achtem har gripits och är spårlöst försvunnen.

Medan Sergejs bin svävar ut på sina nektaruppdrag får han själv nära kontakt med Achtems familj i sina försök att hjälpa dem. Det leder till konflikter med de ryska myndigheterna och till slut blir Sergej utvisad. Men först efter att en bikupa blivit grundligt undersökt...

Den rentav ömma och ansvarsfulla skötsel som Sergej ägnar sina bin går som ett stråk av normalitet genom hela romanen. Samtidigt blir binas lugna surrande i sina välordnade samhällen en kontrasterande underton till människornas förehavanden.

Särskilt infam blir den ryska hämndaktion som drabbar Sergej på hemvägen eftersom den riktar sig mot hans bin. Här lämnar Andrej Kurkov berättandets lätta realism och tyr sig till drömmar och magi när Sergej måste bekämpa de bin som ryssarna gjort grå.

Nytt från Ukraina

För ett par tre år sedan tog jag kontakt med en svensk förläggare, känd för sina ambitiösa satsningar på östeuropeisk litteratur, och föreslog en bok av ukrainaren Serhij Zjadan, en av den samtida ukrainska litteraturens mest mångsidiga och lyskraftiga författare.

Tyvärr, blev svaret, det finns inget intresse i Sverige.

Numera är situationen en annan och för några dagar sedan kom just den boken på svenska, nämligen *Internatet*, en intensiv, nervpirrande skildring från krigets Donbas.

En annan nyutkommen bok av Serhij Zjadan är diktsamlingen *Antennen* som också den behandlar kriget och dess följder.

Till de senast översatta böckerna hör hela två av Andrej Kurkov: romanen *Grå bin* (recension intill) och *Dagbok från en invasion* som informativt och personligt beskriver tiden efter krigets utbrott.

Victoria Belims intagande *Röda sirener. En ukrainsk familjehistoria* finns redan som pocket.

I *Vargtimmen. Berättelsen om de ukrainska flyktingarna* följer den ryske journalisten Valerij Panjuskin med ukrainare som tvingats fly från sina hem och deras vidare öden.

Det är också skäl att påminna om två böcker som är skrivna på närmare håll för en tid sedan, nämligen *Hundparken* av Sofi Oksanen och *Med kriget tre år gammalt* av Pelle Sunvisson. Båda för direkt in i förkrigstidens Ukraina.

—KR

Med en suck av lättnad kan han sedan sätta sig i den gröna Ladan och fortsätta resan mot den grå zonen i Donbas. I och med *Grå bin* har Andrej Kurkov skrivit en roman som väsentligt vidgar hans författarskap och för oss långt in i Ukraina.

KRISTINA ROTKIRCH

Andrej Kurkov: *Grå bin*. Översättning: Ylva Mörk. Natur & Kultur 2023.